

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаалдары

Танды районунуң № 95 Бай-Хаак сонгуула округунун талазы-биле Тыва АССР-ниң улус депутатынын бүрүн эргелерин хуусаа бетинде соксадар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Эш Б.В. Рожкованың Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 19.

Улуг-Хем районунуң № 126 Торгалыг сонгуула округунун талазы-биле Тыва АССР-ниң улус депутатынын бүрүн эргелерин хуусаа бетинде соксадар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Валерий Болай-оолович Салчактын Күрүнениң план комитетинин даргазына Тыва АССР-ниң Министрлер Кабинетинин Даргазынын прадачызы эрге-дужалда тумылатканы-биле холбаштыр. Тыва АССР-ниң Конституциязынын 84 чүүлүнге дүүштүр доктаалары болза:

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 19.

Каа-Хем районунуң № 70 Сарыг-Сеп сонгуула округунун талазы-биле Тыва АССР-ниң улус депутатынын бүрүн эргелерин хуулээп көргөнниң дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 19.

Кызыл районунуң № 79 Сукпак сонгуула округунун талазы-биле Тыва АССР-ниң улус депутатынын бүрүн эргелерин хуулээп көргөнниң дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 19.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 20.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 20.

Тыва АССР-ниң кадык камгалал министрине эш Б. М. Чуглуруну тумылаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 20.

Тыва АССР-ниң Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетинин даргазына эш С. Ы. Ооржакты тумылаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 20.

ШЫН

Тыва АССР-ниң Бойдус камгалалынын талазы-биле күрүне комитетинин даргазына эш Д. Х. Ооржакты тумылаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 20.

Эш Л. П. Рожкованы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Доктаамал комиссияларынын даргаларын хостаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

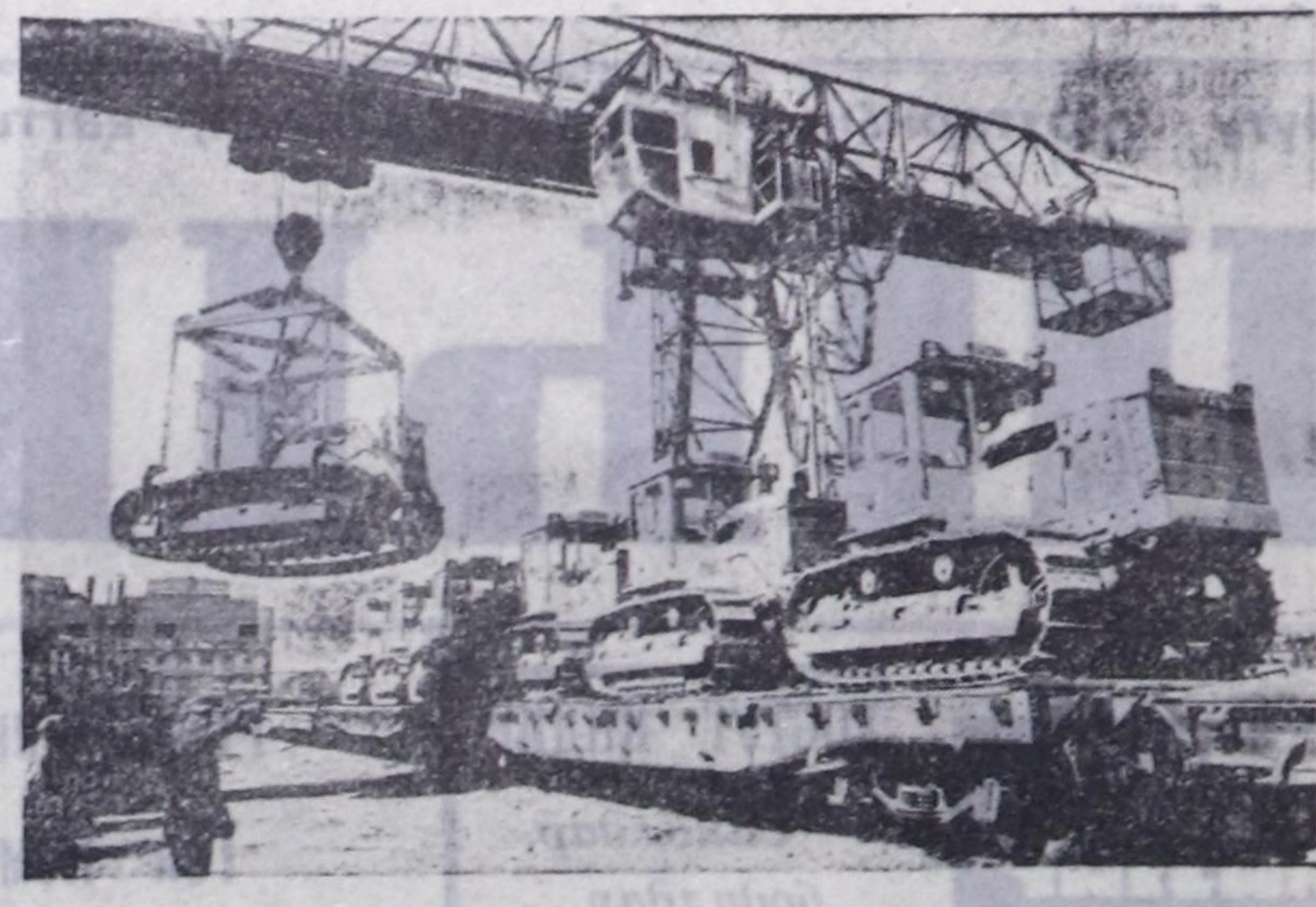
Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Тыва АССР-ниң Күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитетинин даргазына эш С. Ы. Ооржакты тумылаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

Бөгүн—Машина Кылыкчызынын хуну Челябинский трактор заводуның кызыл-кызыл Т-170 деп маркалы чыра трактор-буудурун үндүрүп алышты. Ол моюн мурунда кызыл турган тракторларга бодаларга, күн-шымгал болгаш кызыл аялдарында талазы-биле оюнагай шынарлар. Оон күжү улап болза-да, кызыл-чар материалдарыны эвешти амылаар. Интизи-биле 68 лизы ажылы ол кызыл болур. Аяа конар деп херекелдерин чүртүчү өсет бүүдүрүшкери кызыл турар. ЧУРУКТА: Т-170 марка тракторларны херекелчилерге чүдүрүп чүдүрүп турар. СЭТА-ның фотогу.

Партийжи амыдырал

Коммунисттик арыг адынын дугайында калдыг даа денелдиг улуг-биче хуралдарга чеже-даа чөптүг, үнелг өстөр дымналып келген. Билдиги хуу херектер сайгарган хуралдарга партия кижигунунун арыг ат алдарынын дугайында чугаа чиди-биле тургустунуу келбес арга чок. Моюн мурунда партиянын арыг ады ол кижиге коммунист болурга-ла, чыгыс сой-биле-ле магадылалдыг турган болгай, азы өскөр чугааларга, коммунист кижиге бүүрүгү төлөнтүлгөринин төлөнтүгү деп санап турган бис. Бодунуң үе-шаанда шак ындаг маргыш чок бүүредиге коммунисттер шунту төлөнтүгү болуп шыдаан бе ычмач? Маңда балдыккалыг харым бериптер берге. Билдиги тапташкынын арагалашкынын үелеринде эвиринтер сергедир черлерге кирген, хууда херектерин сайгаргып турган коммунисттер ийн-чаныс эвес. Чүү деп чугаалар боор ону—кижиге хоолунуң багы аалдыг эвес; коммунист-ле мен дээш арагалдан ойталап чоруур кижиге тынтыр деп бе? Ижин алганда ол деп маадир чок. Арагалы бо-ла «чылдыртыл» алгаш, ажыл-агыйыта, албан-дужалыны моондиг тургузуп алганын ам-даа сактып, «арагалың хайы эвес болза, албан-дужал чыдамы үстүнге олуруп болур турган кижиге ийин» деп харадагылаар бис.

Партиянын арыг ады кол тургулаарында оон арага ижер-нишени-биле холбаштырар үе турганын уттуң-дурбаан. Кедергей-ле чыгыс талаалаан, бодунуң болгаш белен үнелер беринишин турган аа? Чамдык коммунист ажылдакчыларынын ийн арынын, үстүнде турарларына чашпаачымы, бодунуң кижигерин чачаары, арын-иңурун артына кагаш, калдыг-даа аргадан чексиниин албан-дужалыны бедир алырычы чүтүүрү, удуурт черлерде кезек коммунисттерин амыгыраары—бо бүгү бистик парактарымыска черле ычмаар болур ужурут чүве-даа шышап, биске калдыг-даа хамаарылга чокка эртин турган болгай. Коммунист кижинин, ол калдыг-даа ажылда турза шак ындаг, мөзү-шынар талазы биле оон калдыгыны чугаалап бээр шынарлар херекте алындын турганында, бүүдүг-ла шааралык, кижиге мөзүгү өчкө амыгыс ордан чоруулар, аяа чүдүүр, жоюу чүдүүр партияны хүрээлене шүүжүп турганын ол-ла ычмаан. Ол хамаарык, партияны албан-дужалыны бурап алырынын көвүрү, чаагай кижиге четтеринин оруу кымыл алгаш, аяа бодунуң бүүдүг-ла шынык үзел-болза-ды биле эвес, а ажыл-дүжүү бодун киргенер ам-даа оон чөмөгүнүн чоруулар.

Ур чылдарда тергилдеп келген партияны бюрократиянын хайы-биле амыгы үеде коммунисттик партияга ыдыктыг хамаарылга болгаш дээш, оон ат-алдарынын дугайында партия кижигуну эвештер-да, коммунисттер боттары-лаа чүдүг-ла амыгыс човавас апарган. Бир талазында, ындаг чөртү чыгыс партияны бурапчылар, аяа чүдүүр, жоюу чүдүүр партияны хүрээлене шүүжүп турганын ол-ла ычмаан. Ол хамаарык, партияны албан-дужалыны бурап алырынын көвүрү, чаагай кижиге четтеринин оруу кымыл алгаш, аяа бодунуң бүүдүг-ла шынык үзел-болза-ды биле эвес, а ажыл-дүжүү бодун киргенер ам-даа оон чөмөгүнүн чоруулар.

Бо чылдын сентябрь 1-ге чедир партияны Кызыл организациялардан 130 кижиге үгөс. Оларын барык шунтуу билдириништинде ындаг чыдаалаан айтып каан: партияга бүүрүлүн чыткан. Ажыл-биле чугааларга, билдиринишине чүү-да деп бижип болур-ла ычмаан. Оларын чамдык партия калдыгынын талазын бодунга материалдыг каража кылдыр көрүп турар. Мурунуга оларын партиянын дузазы-биле боттарына калдыг-бир амыгы үндүрүп алыр деп күзели бүтпейн баарга, ам оон херээ чок деп шийтерилдиринер ол-дур. Азы өскөр чугааларга, олар партияга бичык үзел-болгалынын айымыл эвес, партияны идеалдарга бүүрүл-биле эвес, а бүү элерин, байдалдарын ындаг турган айлашпа-биле ат алдар болуп киргенер.

Ажыл-херектерин мала-ла энжигини алырычы сатып салып чоруур, партияны сорулаларга ык бүүрүлгү, оларын боттам бээрине салдарын чедир чоруур коммунисттер эвеш эвес. Билдиги салдары болгаш төлөнтүгү үелери-биле ажыл-ин бургуналар, угаи-болал чыгыс черде тантабайт турар. Бистик республикада төлөнтүгү коммунисттерин саны хой, оларны аяа, санаары берге. Партияны хүрээлене төлөнтүгүлөр додуп

Доржу Марина Васильевна, Мондела Геннадий Валдар-оолович, Сейтазарова Розалия Дүмөн-Наптыевна, Товариштай Светлана Кыргыссына, Ховалыг Сергей Базыр-оолович, Кызыл районунуң улус суду, Каа-Хем суур — Доржатапа Людмила Владимировна, Оюн-Барташ Долгар Ондаровна, Салчак Антонина Базыр-ооловна, Онуур районунуң улус суду, Хандагайты суур — Кучуур Яна Туместеевна, Кызыл-Хем районунуң улус суду, Туран хоорай — Чынар Рита Солюмова, Танды районунуң улус суду, Бай-Хаак суур — Салчак Алексей Александрович, Тес-Хем районунуң улус суду, Самагалдай суур — Баранмаа Маргарита Карповна, Улуг-Хем районунуң улус суду, Шагаан-Арыг хоорай — Прокопьева Лариса Максимовна, Халпукаев Александр Петрович, Эраин районунуң улус суду, Эраин суур — Тюлюш Чечек Кен-Кысына

Түрүзү дээш болза, чүңү канчаарыл? Сөөлгү үеде партияны кийришкенин темнизи оожумнаан, ынаар чүү-күч турарлар эвеш апарган. Билдиги үеде коммунисттеринин арыг адына бүүрүлгү кирип, турарлар шүүг-ла төлөнтүгү кабаан. Партия Кызыл хоорай организациязында бо чылдын эгининде сентябрь 1-ге чедир 30 кижиге ишмесин. Бо-сан, чыгааларга, 1987 чыл биле дендерге, оранчк эвеш-даа болза, (ычтан 123 кижиге кирген) партияга бүүрүлгү ишкымаан, харын-даа оон берге үелеринде оун дегинирине, эге органи-зацияларында бо ажылдагы салдар чедиринге бе-ден кижиге ам кирип турарын чугаалап турар.

Коммунист бүүрү бодунуң адым төлөнтүгү тулуп чоруурун партия организациялары калдыг рольдугала? Бир-ле дугаарында, партиянын инти божаш дээш ат-алдарын катал тургузаары, оун бичылдары негетинин турар. А партияга бүүрүлгү кошказаван дие, коммунист бүүрү адым бедик тулар ужурут. Амыгы үеде совет интилетте бодалдарын, сатып-сетип хоониринин чыгылача негетерээ. Мындагы үеде коммунисттер мала-ла толаргай тургустуг болуп, бодунуң бүүрүлгү болгаш үзел-болгалынын бичык-биле өскөлере салар чедирер хүдээленг. Билдиги түрбүж, чамдык удуруткучу коммунисттер арын-иңурун дүүшпес чүүдөринин кымыл,

КОММУНИСТИН АРЫГ АДЫ

Төлөптүг болуп шыдаан бе?

партияны инти алдар-адынга согуңу чедирип турар. Эрткен чызын Советтерге улус депутатарын сонгул турар, кажарлаашкынын, хой-меге чорууларыны, хоолун азыраашкынын арталары ажылаан, тур каага карак алап шаарын бодун турган коммунисттер ажылдакчылар турганы меге эвес. Ол дугайында солун, сеткүүгө хойу-биле бижип, чон-даа аразында чугаалашып турган. Бо хүшнере оларын бичык-ле олуттарында олурдуру турары—манча партия рескомунун принципалдыг эвешин, партияны этникалык хамдыкшыкчылары биле эвештин олурары, мындагы таваарылда чогур шынык үнелелди үезинде берип шылавазын коргузуп турар. Кап-даа катал коммунисттер арыг адым баксыраткан чамдык кижиге удатпаанда улуг-ла бергедешкени чокка өске бир черде удуруткучулай берген бодун эвештин.

Партия. Совет ажылдакчыларын, удуруткучулары каш катар өредип, сонгаар чыгар билин белизери-биле сургакчылардынга хой ашпа төгерик үнү турары билдирген. Партия болгаш ажыл-агый органынын ат-алдарына ажылдакчы кижиге моральдыг хара чедиргенде оон калдык белегезеринге үндүргөн ашпа-хөргөжини ук кижини бодунуң камаачындаг дедир эгин алырың чүге практикалаваары? Билдиги амыгы бо бот оруга-чарыгалыг үеде ындаг ашпа-түңү санап, ычмаар кымыл болурунун аргазы бар.

Коммунисттик мөзү-шынар талазы-биле адыгынын чыгыс организацияда эштери улуг салдарын чедирип болур. Ам партиядан үнү турарлары бүүрүлгү, олар кымыл биле эш хуу-биле ижи-кыра чок чугааларынын аргалары эге организацияларда улуг. Кижини калды ажылдап турар эштеринин артык кымыл билр деп? Тур үенин бергезишкенинере уларан, хамык чүвенин бүүрүзүмү дөзү партияда деп болза, чүвени чедир бо-далай баар чөвүнге алыска коммунисттер-биле чугаалашкымы, оларын сатып-сетиптин билди алыры тон чугула. Билдиги-даа болза, бистик чамдык эге организациялардымыска амыгы үеде кижиге боду билр деп угаа-лашкымы удуруткучу болурун алгаш, коммунисттер-биле ажыл чорууларын артык чүл деп көрүп турарынын байдалы баша бар. Партия Кызыл хоорайында партиядан үнерин дугайында документтер биле тамыкын олурарга, «үнейн» дээш кижиге бүүрүг-не ханы чуга болгаш сайгарылга чокка чоруулар турары илден. Черле ычмач партия эге организация бүүрүгүне шак ындаг таваарыл-галар дээр-ле ук организациянын ажыл-чорудалыгында шыгызы чөмөгүн берип алыш турар. Ажыл-чарык, бодалдарын хой алындыгынын үезинде сактап алган, чамдык партия организациялары ажыл-херектерин агычы салып, кижиге-биле ажылда сураткан. Партиянын арыг ады эге организациянын шынарында дорту-биле хамаарып дээрин утазы чугула.

«Күрүне шаңнааларынын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң комиссиязынын составынын дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Чарлымын бадылаар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СӨВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза: 1. «Күрүне шаңнааларынын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң комиссиязынын составынын дугайында» 1990 чылдың август 28-те Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Чарлымын бадылаар. 2. Тыва АССР-ниң Күрүне шаңнааларынын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң комиссиязынын дугайында Дүрүмүнү төлөлдөткөндө болгаш Тыва АССР-ниң Күрүне шаңнааларынын талазы-биле Дүрүмүнү төлөлдөткөндө болгаш алырын Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунга бадылар. Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ч.Д. ОНДАР. Кызыл хоорай. 1990 чылдың сентябрь 21.

ШЫДААР БИС БЕ?

Хоорайга барганымда, шыны херек. Хоорай чорур дөвөсүрүм кызылдам бээр. Хоорай баям, чорурлар албайн шаянда...

Күскөлдөйүн суук кара чакын каастап чорур мөңгү дүктөр улам нешеш турушкан. Оң уези кадай-ныстар баштарыны дүктөрүн дагы кара буду...

Дынаарга-ла мында-мында аша-копек хунааган, кодо уусту мырнай чандыр көрбөс барасканнар бар дикирге, түвени напач билер дээш, пат-ла турдум — дээш, болууну дымраш кара баян суйба...

Машпактын Күскөлдөйгө чыгаалап турарын дем-де эсерип каан кудам Байлаа улусту оожутураш, чарлаан. — Бистин кудамыс мр-лавайн бардым шымаш, те-реддер, оон бир мрдан дилеп аар-дыр, аа...

БИЖЭЧИЛЕР НУГУЛ-ХОВУ

Сагымда коргудун дег аар-берге. Сашаама адаа ургуту-ле еер чузун? Бо-ла чамдык бижэчилер нугул-хову...

Шашкак шоодуг болгаш гузаашкын

БУЖАР ТАВАРЫЛГА

Каан аяс дээр хенертен булут тыргып, халуу берген тура-тураа, чачы-чынын сандиредир кудун кээр. Ычан кижиге кыл-сылалар, хоон карачык алаар. Кижилерин аякыл, амдыралына база мындыг таварыгалар тургулаар.

ТЕНЕК ААРЫГ КИЖИ

Декабрь 5. Эртең дургу солуннар номул келдим. Испанияда элдегит болушуннар болуп тур. Эни сагырып беини шыдаадым.

ХАРАМ ЭР

Согуналар турган, алданып, чагай карточканы хаймыдыра шаал алдым. Ам-на таптып, шөлөн чип алдым дээш, ча-ла папты өскөлө чыдырмада, даштын ит эре берди.

КАНЧАП БАРДЫ?

Өгү келген уругу, биче аалчыны орту, дорже чаап күндүзү, Аш-чечини дөзжизин соңин салыр. Аян-шынчи тыва чачыл чүге читти? Аалга баштай чоруп келген чорумалдык...

АЛГАНЫМ

Ашак кижиге кадай-кыстап, Арин-нуруну оокунар бе? Аксым бар дээш, суула. Алдырбадап, аваам, — салып, Актыг черге шамнаткан эр...

Демдегелдер

Декабрь 5. Эртең дургу солуннар номул келдим. Испанияда элдегит болушуннар болуп тур.

БАК СЕТКИЛ

Дуу ол дорут азыгы кижиге чүге ургутуу шаал чорурду кичи боор?

Дөргөн харны ажыр Дулгуяктар көргөниде Төрелинчи өөнгө хондум. Амы-тедуг, кирер чоңун Амдырал чорур боду. Хунээшкенин дукжамыгы Хууп-бектеп алган шынаш. — Каспарлар-ла чүзөсү ол. Кара хичке улус боду. Дүңгөсө дээр кааа мынчал Дүңгөсөниин чораянын өжим. Ошчок сеткил бодава даан. Салка барып, шыдыраалааш, чандып келген хиччези-не бо.

Ашак кижиге кадай-кыстап...

Ашак кижиге кадай-кыстап, Арин-нуруну оокунар бе? Аксым бар дээш, суула. Алдырбадап, аваам, — салып, Актыг черге шамнаткан эр...

Ашак кижиге кадай-кыстап...

Ашак кижиге кадай-кыстап, Арин-нуруну оокунар бе? Аксым бар дээш, суула. Алдырбадап, аваам, — салып, Актыг черге шамнаткан эр...

Ашак кижиге кадай-кыстап...

Ашак кижиге кадай-кыстап, Арин-нуруну оокунар бе? Аксым бар дээш, суула. Алдырбадап, аваам, — салып, Актыг черге шамнаткан эр...

Ашак кеткен чык. Августун ортан уези. Бир-ле суббота, улуг-хун таварыштыр коллектив жекуну-нери профсоюз комитетини планын баугаар хондур тайгага каттап чоруптуусу. Каттаар черинисе дүшү үези-не келгеш, эр улустар майгынар тил турда, херо-жөн улус дүштөк ченини кыла каалган. Ченинин алган, шүптү каттап чоруптуусу. Кежээке чедир кижиге буруу бир-бир хуун көк-кат чып алган. Кара-Хем аксында туралысына келгеш, дем-биле кежээки чөм кылчип чин турууста, мийир дүжүп, каратылган. Ол арамында сугтур чачы база кудуп келген. Улус шүптү майгынарчыне киргилей берген. Бистер эр үзүлө элдерин, даалы обнал ашкыдырыс. Дужууства майгында херожен улустун чытаа-сооду, катынчкында даа хөдчөм. Та чүңү чугааладым, каттырыны чыдар чүве, чир-шоң дүжүп-ле турар. Ол өйдө олакже шигилей аяк-сааа кынырады. Дирт-дарт, кизирт-коузурт дээш дааш дыналган соода, херожен улустун алгы, кышкыкы, уе-човууру-даа чагылааны-ла үлү. — Бо чүү боду берди! — дээш, тура халып чыдырымды кайнаар баарын ол, дады далаал келген-дир! — дээш, Комбу мени олурту шезе каалтып. Зетеринин ариннарын ыл арамында дескидир юре каалтым. Оларын ариннары хуулуглап, кулактары узагылай берген шынаш болду. Алгы-кышкы, дааш-шимези, уе-човуур дам баар орта, шыдашайн Кай-солдун холтудуа хуул алган орган фойарын ушта соп алган, шала хаап каан майгыныкы аксын ора-чара чүткүп чоруй, үн-ле халы-дым. Фойарны чырыда каапкыш, көөрүмге, херо-жөн улустун майгыны бустун көзү дүшкен, черде ол-бо дүргөктөйл, өбөгөйл, нин чоруй тур. Ол арамында артымче шигилей шүшүш, кызырт-кызырт дээш дааш дыналды. Сырбаш кылганш, фойарныкы чырык дүргө-не шынар угалым. Кара-ла бо! Багында паш келип алган шилги неши маннап тур. Ам-на чүвенин ужурун билеп кааш, каттыра нааптым. Ол-бо майгынардан: — Чүү боду?! — дийшкен эр, херожен үнер дыналды. — Бээр үңгүлөнер, «ады-ры» тудулар! — деп баш-тапканы араан алгыдым. Херожен улустун бичини када соксай хона берген алгы-кышкыкы каттап кутту-луп-ла үндү. — Кайда бардым, кайда бардым? — дийишпашан, эр улус майгындан уурук-сууруктап үне маннапкан эгелдиз. — Дуу ол — дээш, паш келип алган, баян селгип маннап турган никеке ур-лай чырыдыштым. — Инек шыкажым! — деп барып-ла денге чыгып алгырмы каалтылар. Кээп дүшкен майгын иштинде дүймөс турган херожен улус: — Дүргөн акимдар! Ат бодуусу, алыбын өлдү-үсү — дийип алгырышты. Халыкышан баргаш, кээп дүшкен майгыныкы аксын шилдиникин чеже калыпкан, аякыда тыртып-тыт, Ужу-баштарынык дүктөр ир абайгылап, тугүлөш чыраа бастыган, кат ханды-чында борашкан, дер-бузу буулаан, хептиг, хел чок херожен улус майгын иштинде үңгү үңүп турда, төнмөс-ле чүве, ана кижини кара баары кадар чор. Кортканыдан чамдык херожен өрдөлдөрис дына-ур чүрөмөйлөп, тайганын дымбары кара суун хемчээк чоппа паптал-даа турдулар. Чамымыста ферманын инээ кежээки чөмө кылчип чиген калдыбыс артынын чир дээш пашче баптын сунтарга, онгар улуг паштын азар дузаа китекинече артыл-гаш, бакыныга хавыктылм өзүстү, девидээш, херожен улустун майгыныкы боза та-варын каан болду. Нистети туткаш, пашты алгырып алгы-кышкыкы, кесемче алган хөкөй хемини куду караш-ла диди. Эрес-оол МОНГУШ. Овар район.

